

Sint-Jansdreef (Hertsberge, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2017H29

03/08/2017

ARCHEOLOGIENOTA

BUREAUONDERZOEK (FASE 0)

DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteurs: Bart Bot, Clara Thys, Joren De Tollenaere, Aaron Willaert en Wouter Van Goidsenhoven
Wetenschappelijke begeleiding: /

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Bart Bot OE/ERK/Archeoloog/2016/00114

© Ruben Willaert bvba, Sint-Michiels-Brugge, 2017

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudstafel

Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek	3
1.1 Beschrijvend gedeelte	3
1.1.1 Administratieve gegevens	3
1.2 Onderzoeksopdracht	6
1.2.1 Onderzoekskader	6
1.2.2 Juridische context	6
1.2.3 Randvoorwaarden	6
1.2.4 Archeologische voorkennis van het terrein	6
1.2.5 Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief	7
1.2.5.1 <i>Huidige toestand</i>	7
1.2.5.2 <i>Geplande werken</i>	8
1.2.5.3 <i>Impactbepaling van de werken</i>	9
1.2.6 Onderzoeksmethode- en strategie	11
1.2.6.1 <i>Methode</i>	11
1.2.6.2 <i>Fysisch geografische situatie</i>	11
1.2.6.3 <i>Bekende archeologische vindplaatsen</i>	11
1.2.6.4 <i>Archeologische indicatoren en cultuurhistorisch kader</i>	11
1.2.6.5 <i>Verstoringshistoriek</i>	12
1.2.6.6 <i>Algemene wetenschappelijke advisering en advies van specialisten</i>	12
1.3 Assessmentrapport	13
1.3.1 Ruimtelijke situering	13
1.3.2 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens	13
1.3.2.1 <i>Geologie</i>	13
1.3.2.1.1 <i>Tertiair</i>	13
1.3.2.1.2 <i>Quartair</i>	14
1.3.2.2 <i>Bodem</i>	15
1.3.2.2.1 <i>Bodemtypes</i>	15
1.3.2.2.2 <i>Bodemerosie</i>	16
1.3.2.2.3 <i>Bodemgebruik</i>	17
1.3.2.3 <i>Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHMV) en hoogteverloop</i>	18
1.3.3 Gekende archeologische waarden	20
1.3.3.1 <i>Historisch en cartografisch onderzoek</i>	20
1.3.3.1.1 <i>Historische achtergrond</i>	20
1.3.3.1.2 <i>Historische kaarten</i>	22

1.3.3.2	<i>Beschrijving van de gekende archeologische waarden</i>	26
1.3.4	Onderzoeksvragen vs. bureauonderzoek	27
1.4	Conclusie	29
1.5	Bibliografie	30
1.6	Lijst met afbeeldingen.....	31

Deel 1: Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Titel: Archeologienota Hertsberge Sint-Jansdreef

Erkend archeoloog: Bart Bot OE/ERK/Archeoloog/2016/00114

Auteurs: Bart Bot

Projectcode bureauonderzoek: 2017H29

Locatiegegevens: Hertsberge Sint-Jansdreef-Lodistraat

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: $X_{\max}$, $Y_{\max}$; $X_{\min}$, $Y_{\min}$: 73390, 200483; 73168, 200240

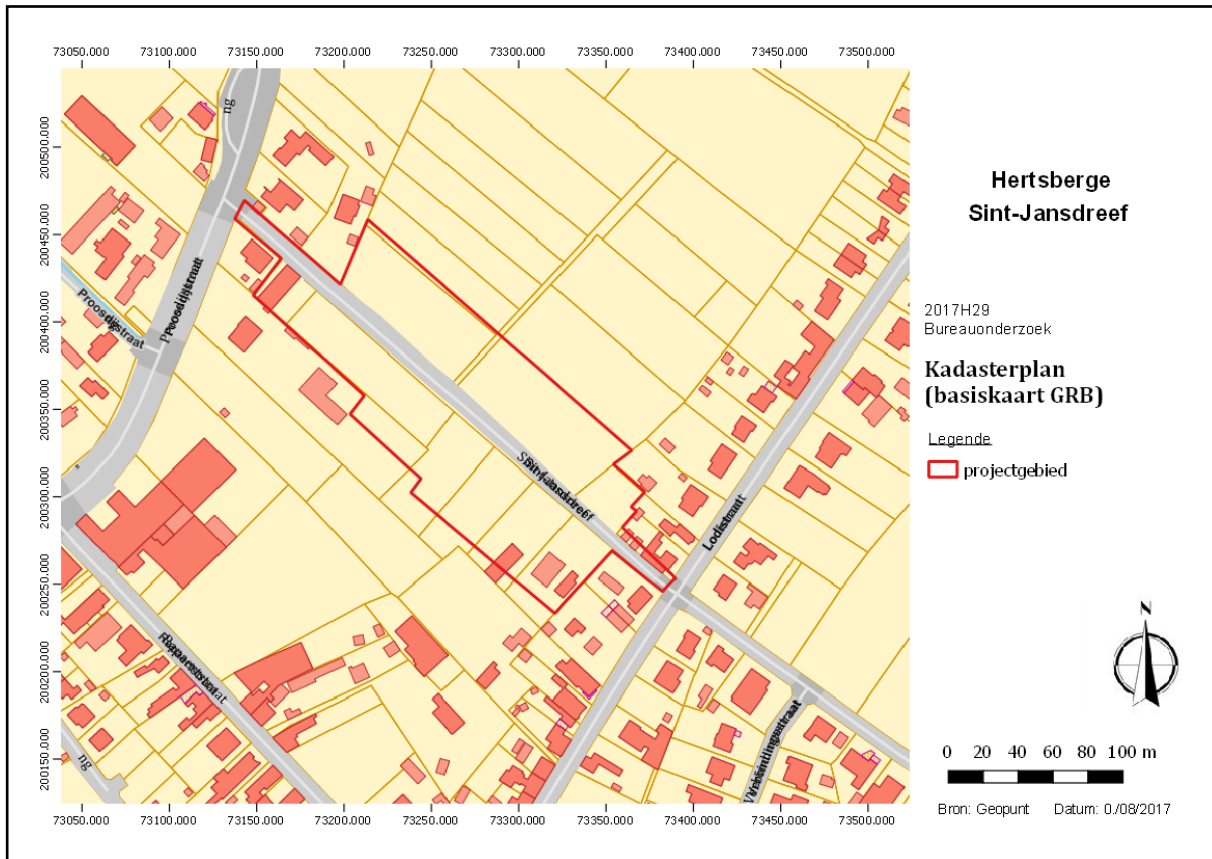
Kadastergegevens: Oostkamp, Afdeling 4, Sectie D, nr 641, 642, 644, 645g, 645k, 646a, 651b, 658w, 658x, 663b, 663c, 665p, 666a, 673a3, 673z2 (Figuur 1)

Topografische kaart: Figuur 2 en 3

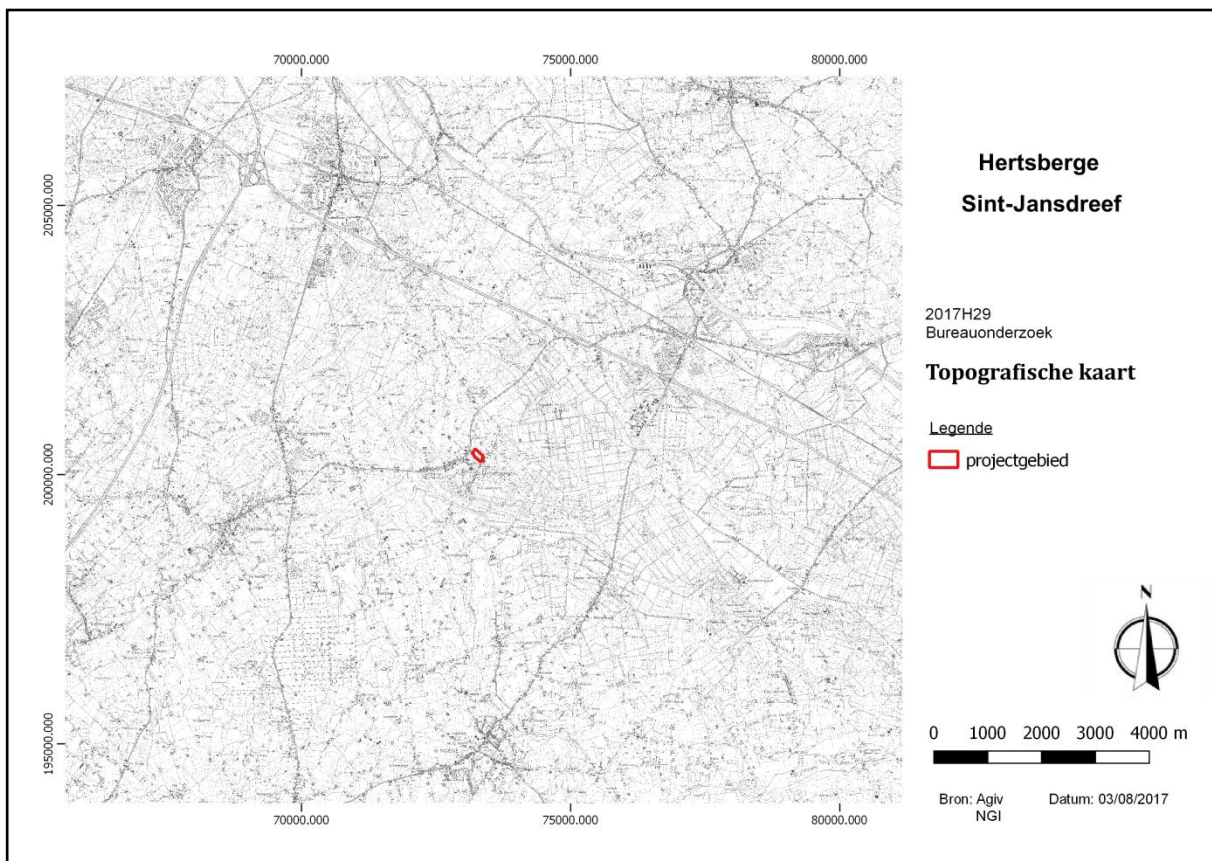
Betrokken actoren: Bart Bot

Wetenschappelijke advisering: /

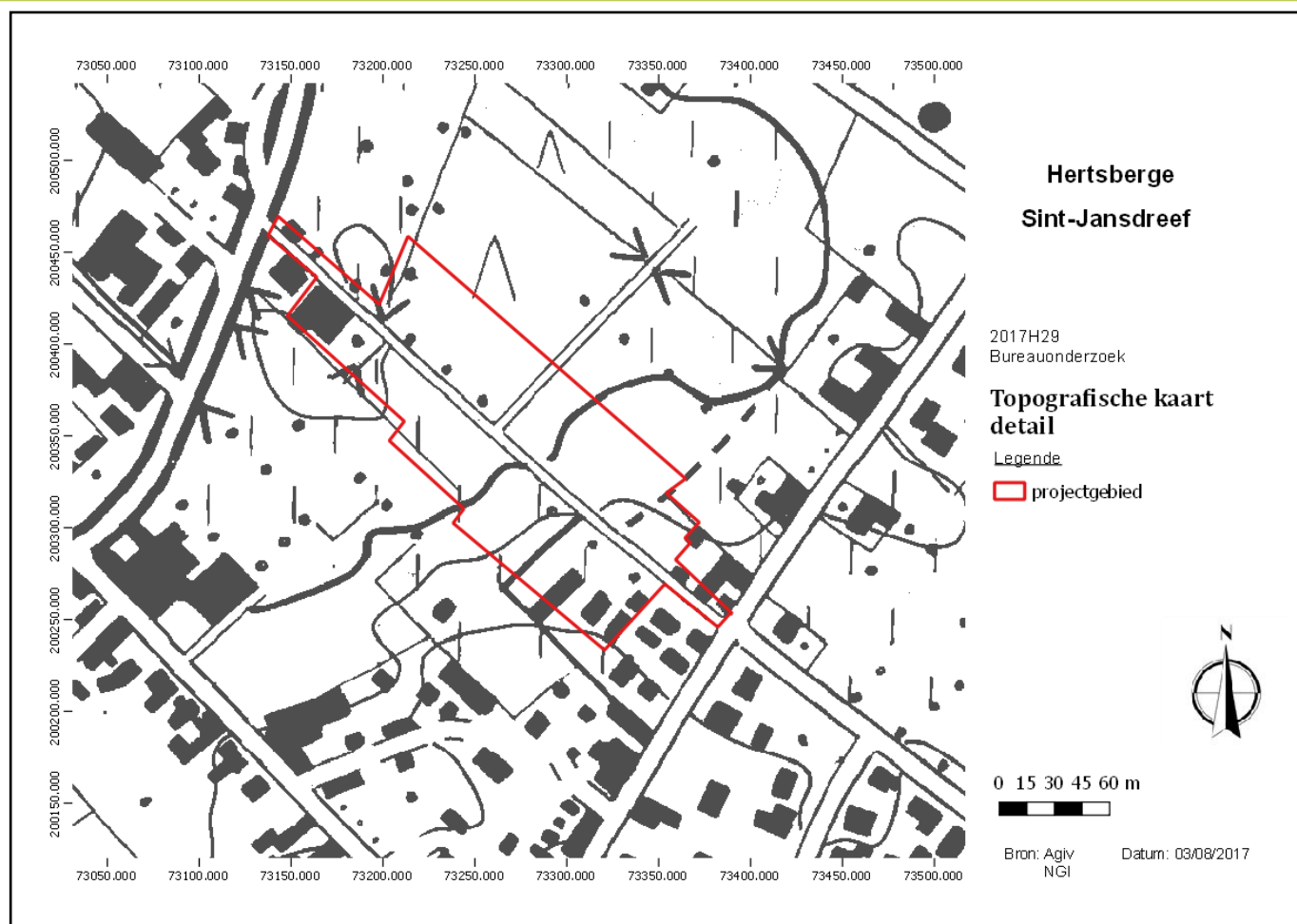
Plaats en datum: Sint-Michiels-Brugge 03/08/2017

Figuur 1 Kadasterplan met aanduiding van het plangebied. (bron: geopunt)

Figuur 2 Topografische kaart met aanduiding van het plangebied. (bron: AGIV & NGI)

Figuur 3 Topografische kaart (detail) met aanduiding van het plangebied. (bron AGIV & NGI)

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Onderzoekskader

Aanleiding van onderhavig bureauonderzoek is een geplande verkaveling ter hoogte van de Sint-Jansdreef te Hertsberge (Prov. West-Vlaanderen). Het projectgebied wordt in deze studie Hertsberge Sint-Jansdreef genoemd.

Met onderhavig bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van het archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een bekrachtigde archeologienota en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid.

Het archeologisch vooronderzoek betracht vooreerst archeologische artefacten en sites op te sporen binnen de grenzen van het projectgebied. Finaal formuleert het archeologisch vooronderzoek een beargumenteerde inschatting van het potentieel voor kennisvermeerdering van eventueel aanwezige archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied en hoe hiermee om te gaan in het kader van de planuitvoering.

Een dergelijke inschatting kan gebeuren na het beantwoorden van de volgende onderzoeksvragen:

- Wat is op basis van de bestaande bronnen, het archeologisch potentieel van het projectgebied?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van één of meerdere archeologische sites?
- Indien niet, kan de afwezigheid van indicaties op basis van de resultaten van het bureauonderzoek verklaard worden?
- Indien wel, kan op basis van bestaande bronnen bepaald worden wat de aard, datering en bewaring is?
- Wat is de verstoringshistoriek van het plangebied en welke invloed heeft dit op het archeologisch potentieel van het terrein?
- Welke impact hebben de geplande werken op het archeologisch bodemarchief?
- Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site?

1.2.2 Juridische context

Het projectgebied wordt op het gewestplan aangeduid als woongebied. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande aanvraag van verkavelingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt. De totale oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt 24382m². Vandaar is men verplicht een archeologienota bij de aanvraag in te dienen.

1.2.3 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

1.2.4 Archeologische voorkennis van het terrein

In de onmiddellijke omgeving van het projectgebied zijn vrij veel archeologische vindplaatsen gekend (cfr.1.3.3.2).

1.2.5 Geplande ingrepen en hun impact op het bodemarchief

1.2.5.1 Huidige toestand

Het plangebied is gelegen ten noorden en ten zuiden van de Sint-Jansdreef te Hertsberge (prov. West-Vlaanderen). Het overgrote deel van het gebied is in gebruik als weiland. In het zuidoosten van het plangebied staan 3 gebouwen (opslagplaatsen) met een totale oppervlakte van 380m². In het noordwesten staat een gebouw (opslagplaats) met een oppervlakte van 270m². In het uiterste westen staan enkele kleinere bijgebouwen met een totale oppervlakte van 130m².

In het noordwesten van het projectgebied staan twee bomenrijen binnen het plangebied. De Sint-Jansdreef, een onverhard pad, loopt van het noordwesten naar het zuidoosten en snijdt het plangebied doormidden.

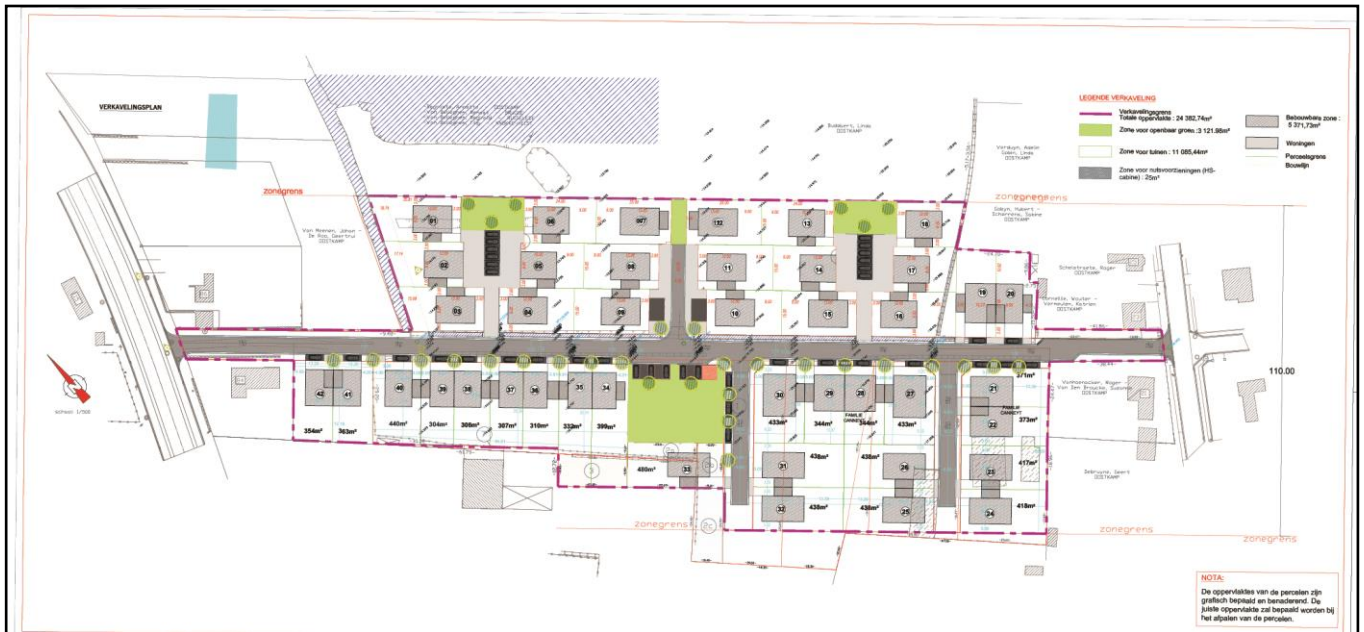
Figuur 4 Zicht op het projectgebied vanaf het zuidoosten. (bron: google.be)

Figuur 5 Zicht op het projectgebied vanaf het noordwesten (bron: google.be).

1.2.5.2 Geplande werken

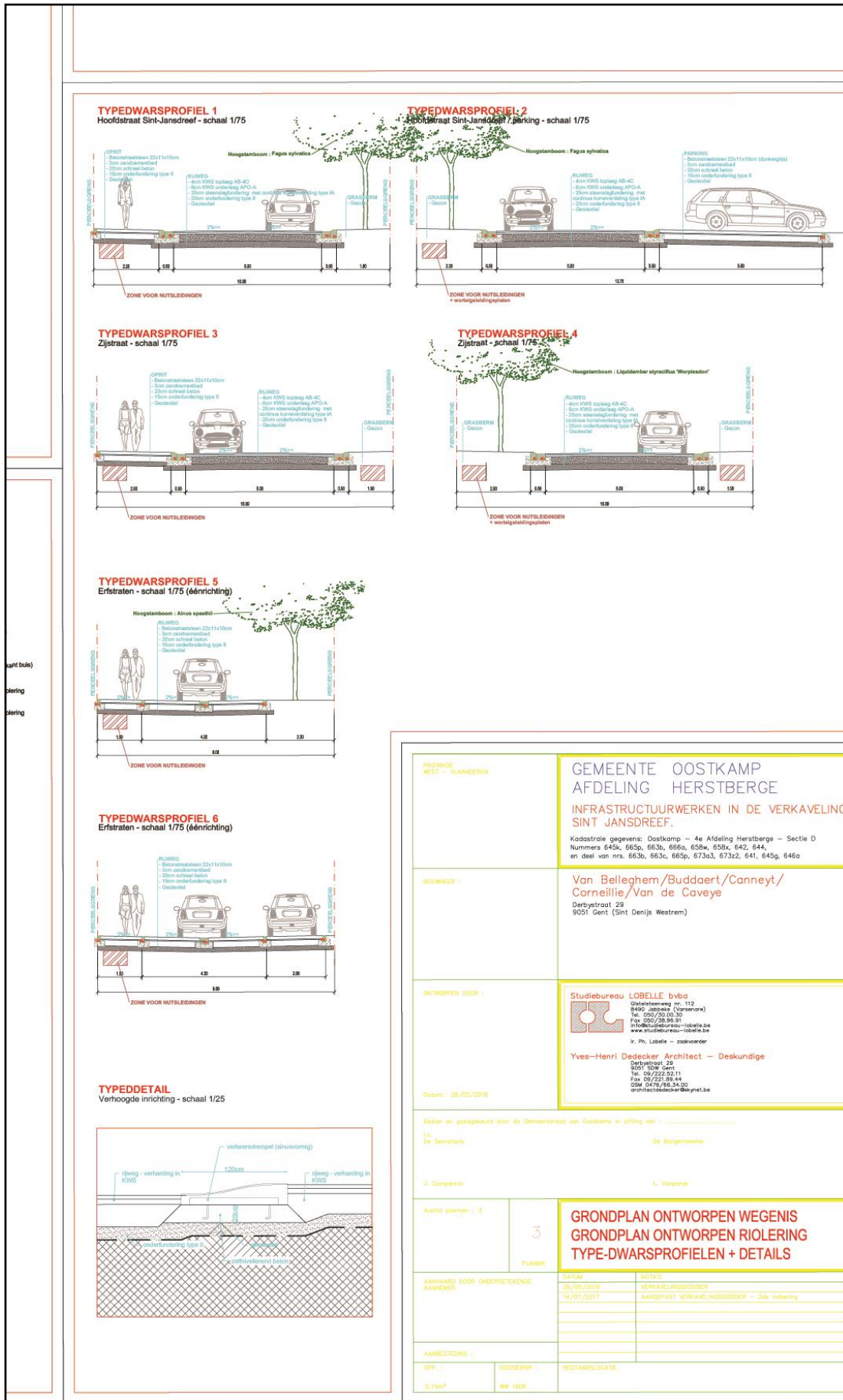
Er wordt een stedenbouwkundige vergunning aangevraagd voor een geplande verkaveling. In totaal worden 42 nieuwe woningen gebouwd binnen het plangebied, voorzien van nieuwe nutsleidingen. Een centrale nieuwe wegenis vervangt de huidige Sint-Jansdreef. Ten noorden komen drie nieuwe verbindingswegen, ten zuiden van de Sint-Jansdreef worden twee wegen voorzien. Op het noordelijke gedeelte worden drie zones voorzien voor openbaar groen, in het zuidelijke gedeelte wordt één grote zone openbaar groen gecreëerd. Binnen het plangebied worden ook enkele nieuwe bomen aangeplant.

Figuur 6 Het plan der werken. (bron: initiatiefnemer).

1.2.5.3 Impactbepaling van de werken

De funderingen van de nieuwbouwwoningen worden onder normale omstandigheden aangelegd op een diepte van -80cm onder het maaiveld. De nieuwe nutsleidingen zullen ter hoogte van de nieuwbouwwoningen ook op een diepte van -80cm liggen. De nieuwe wegeis zal een verstoring van minimaal -50cm t.o.v. het maaiveld met zich meebrengen. Het aanplanten van de bomen zal ook een verstoring van de ondergrond teweegbrengen.

Figuur 7 Projectie van een uitsnede van het plan der werken op de orthofoto uit 2016 (bron: geopunt & initiatiefnemer).

1.2.6 Onderzoeksmethode- en strategie

1.2.6.1 Methode

Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek.

1.2.6.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen. De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad van het archeologische erfgoed. Volgend kaartmateriaal werd geconsulteerd in functie van de aardkundige analyse van de projectlocatie:

- Tertiair geologische kaart van Vlaanderen
- Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Bodemerosie kaart
- Bodemgebruikerskaart

1.2.6.3 Bekende archeologische vindplaatsen

Dit wijst op vindplaatsen waar de fysieke neerslag van menselijke activiteiten uit het verleden reeds werd vastgesteld en gedocumenteerd. Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het projectgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd.

1.2.6.4 Archeologische indicatoren en cultuurhistorisch kader

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties.

- Kaart van Ferraris (1777)
- Atlas der Buurtwegen (ca. 1840)
- Kaart Vandermaelen (1846-1854)
- Popp-kaart (19de eeuw)
- Orthofoto van 1971
- Orthofoto van 1990
- Orthofoto van 2016

Op basis van dit kaartmateriaal kan het landgebruik vanaf de tweede helft van de 18de eeuw vastgesteld worden en de eventuele gevolgen ervan op het archeologisch bodemarchief ingeschat worden. Deze gegevens werden aangevuld met informatie afkomstig uit archeologische en historische literatuur, daarnaast is ook gebruik gemaakt van data over de lokale toponymie en geschiedenis.

De keuze van de bronnen is gebaseerd op graad van relevantie en toegankelijkheid. Om het cultuurhistorische kader van het projectgebied in kaart te brengen, werd het kaartmateriaal beschikbaar op Geoportaal geconsulteerd.

1.2.6.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van de planlocatie bepaalt in belangrijke mate de gaafheid en bewaringsgraad van het archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, verslagen van bodemonderzoeken of informatie uit de aardwetenschappelijke kaarten een grote rol spelen bij het correct inschatten van de aanwezigheid en van de bewaringstoestand van de archeologische resten.

1.2.6.6 Algemene wetenschappelijke advisering en advies van specialisten

Niet van toepassing.

1.3 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samen gelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem. Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.3.1 Ruimtelijke situering

De deelgemeente Hertsberge ligt in het oosten van Oostkamp, in de noordelijke helft van West-Vlaanderen. Hertsberge wordt begrensd door Beernem in het noordoosten en door Wingene in het zuiden. Ten westen bevinden zich de deelgemeentes Oostkamp, Waardamme en Ruddervoorde.

Het projectgebied is gelegen te Hertsberge, meer bepaald ten noorden en ten zuiden van de Sint-Jansdreef. Ten oosten van het plangebied loopt de Lodistraat. Ten westen bevindt zich de Proostdijstraat die in het westen naar Ruddervoorde en Torhout en in het noorden naar Beernem en de E40 leidt.

Eén kilometer ten zuiden van het plangebied stroomt de Hertsbergebeek die vervoegd wordt door de Oude Blauwhuisbeek, Ringbeek, en een zuidelijke aftakking van de Hertsbergebeek. De Hertsbergebeek voedt via de Rivierbeek het Kanaal Gent-Brugge (of de vroegere Zuidleie).

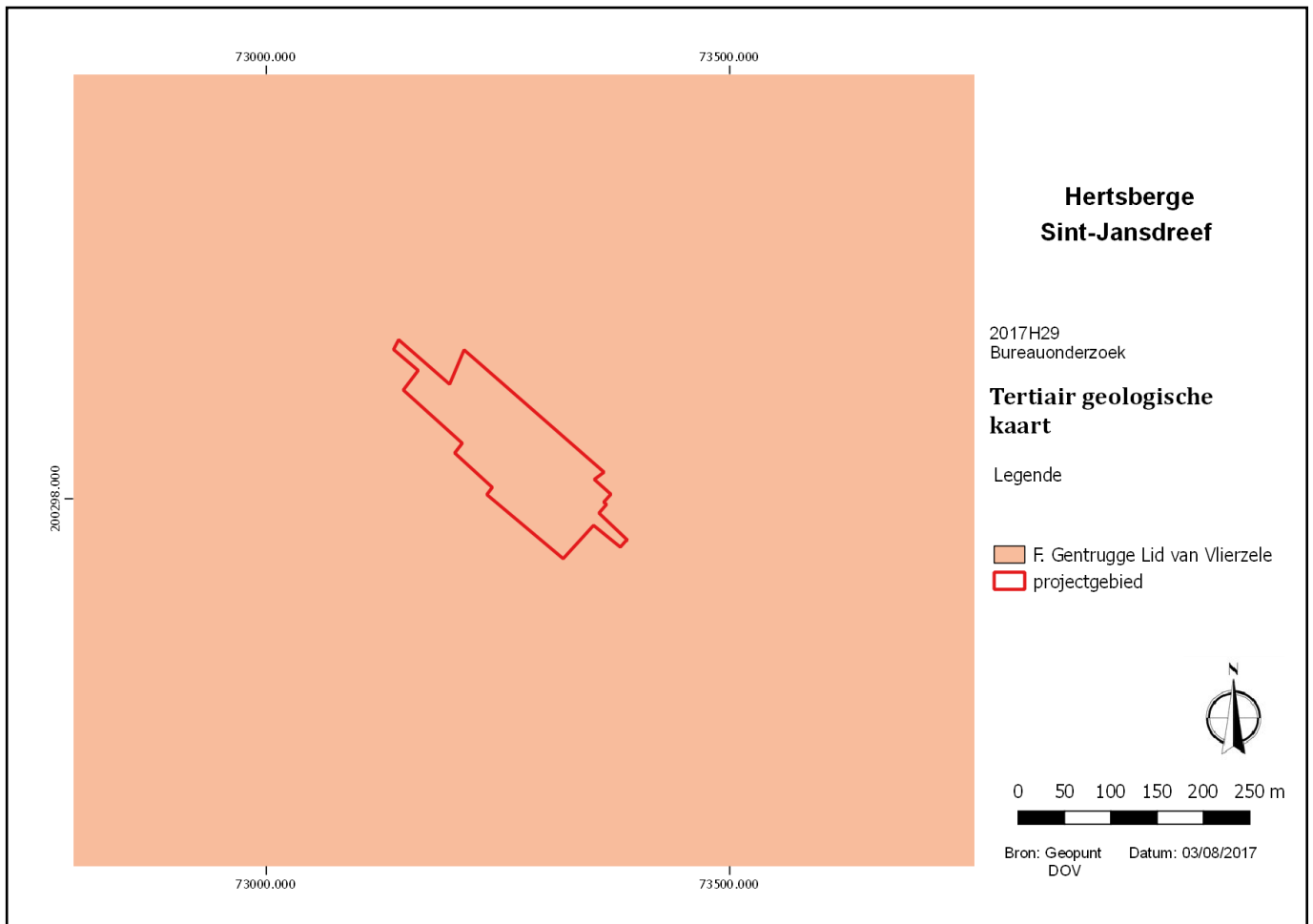
1.3.2 Beschrijving aardwetenschappelijke gegevens

De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

1.3.2.1 Geologie

1.3.2.1.1 Tertiair

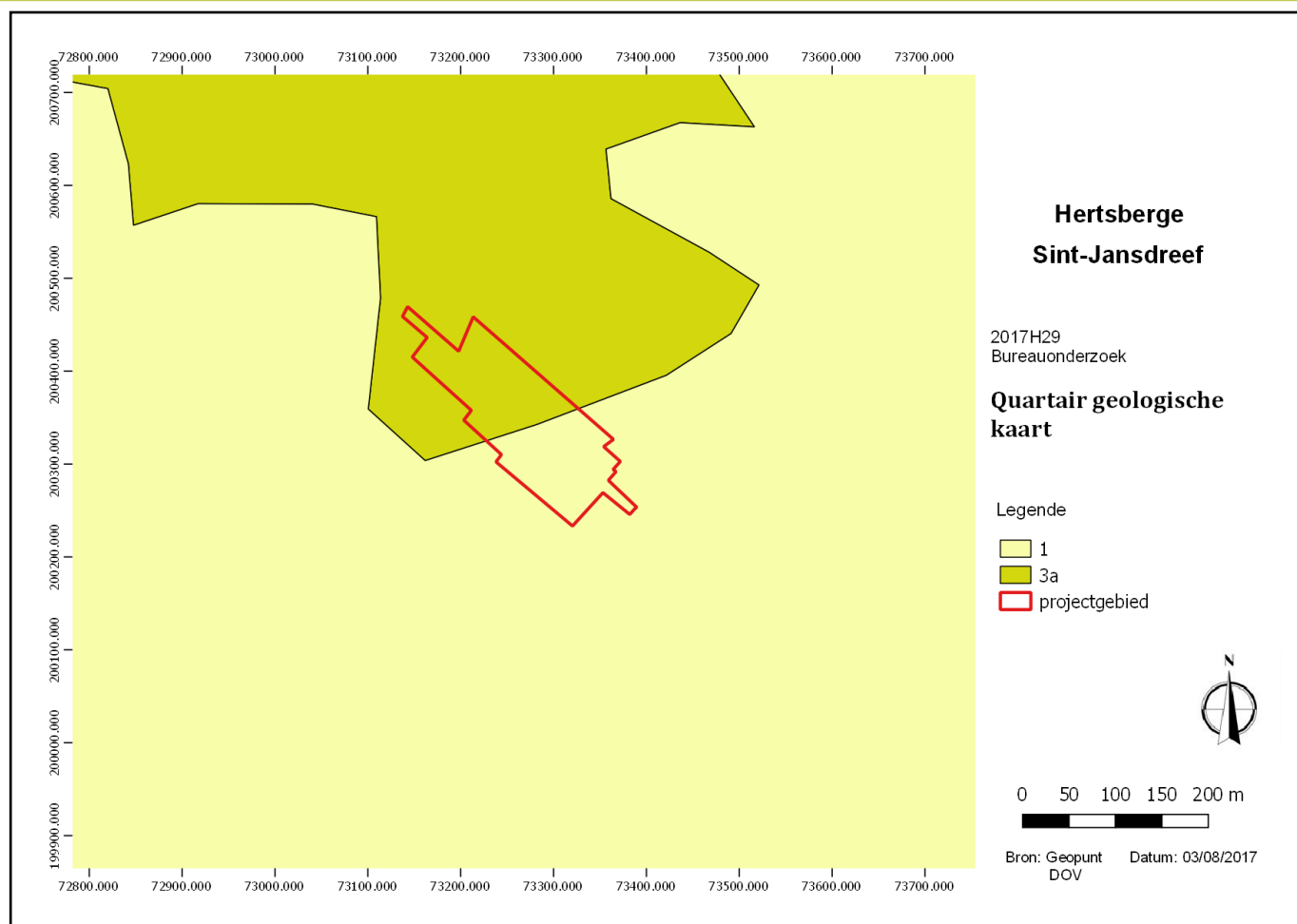
De tertiairgeologische kaart geeft aan dat het plangebied het Lid van Vlierzele in de ondergrond heeft. Dit betreft groen tot grijsgroen fijn zand, soms kleihoudend, met plaatselijk dunne zandsteenbankjes. Deze lagen zijn glauconiet- en glimmerhoudend.

Figuur 8 Het projectgebied aangeduid op de Tertiaire kaart (bron: geopunt en DOV).

1.3.2.1.2 Quartair

De quartaire lagen worden aangeduid als type 1 voor wat betreft het zuidoostelijke gedeelte van het plangebied. Dit wil zeggen dat de bovenste geologische pakketten bestaan uit eolische zandafzettingen uit het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), tot mogelijk Vroeg-Holocene. Ook komen quartaire hellingsafzettingen plaatselijk voor. In het noordwestelijke gedeelte van het plangebied is dit type 3a: Holocene en/of Tardiglaciale fluviale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie.

Figuur 9 Het projectgebied aangeduid op de Quartaire kaart (bron: geopunt en DOV).

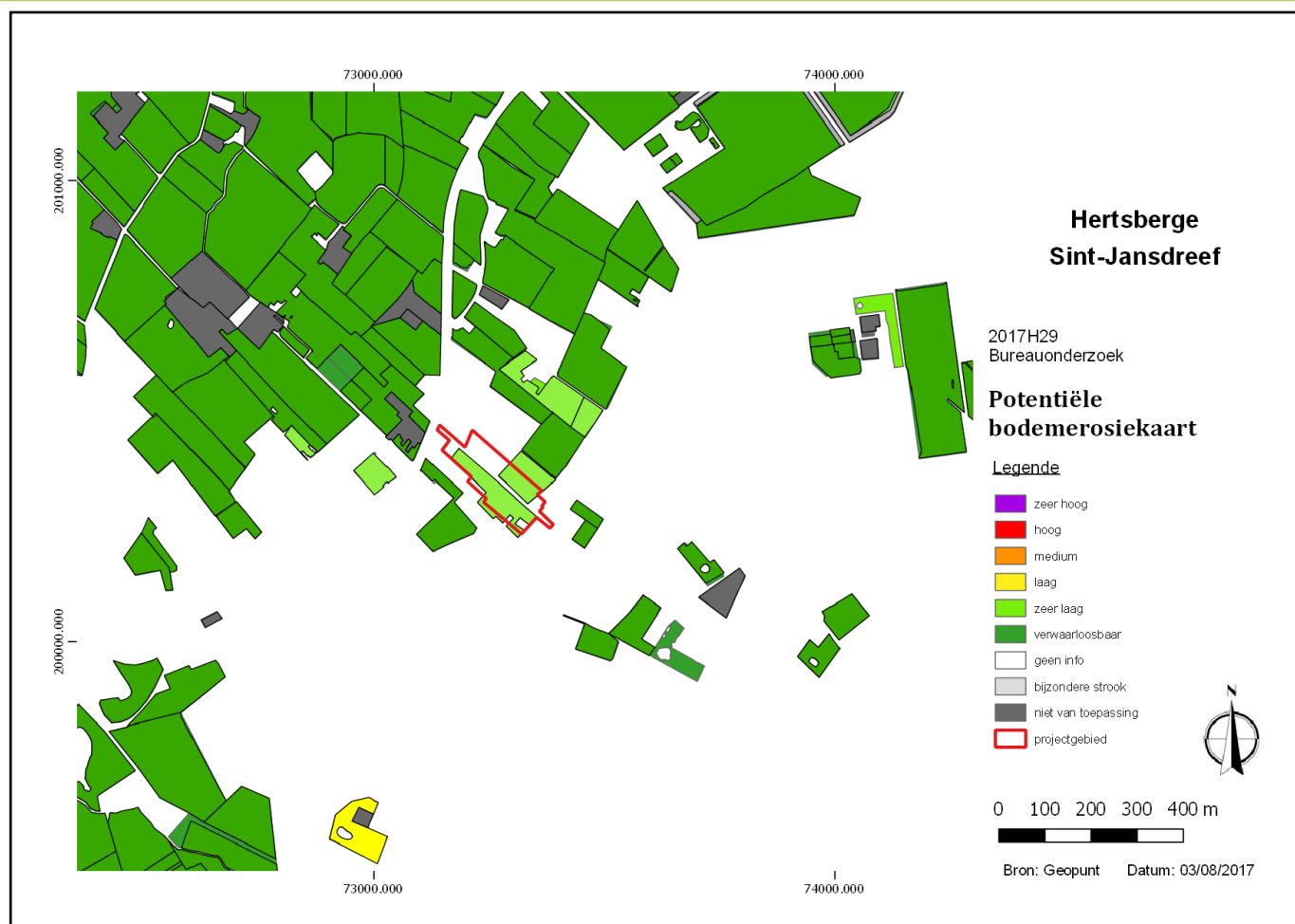
1.3.2.2 Bodem

1.3.2.2.1 Bodemtypes

Het zuidoostelijke gedeelte staat gekarteerd als OB, bebouwde zone. Het uiterste noorden is een Sep grond: een natte, vrij lemige zandbodem zonder profielontwikkeling. De bodem is veel te nat in de winter en de lente, en koel in de zomer. Dit soort bodem wordt veelal als hooiweide gebruikt maar mits drainering wordt hij geschikt voor goed weiland en zelfs akkerlandteelten. Ten zuiden van dit bodemtype treft men een Sdp grond. Dit is een matig natte en lemige zandbodem zonder profiel of met onbepaald profiel. De bovengrond is donker grijsbruin, meestal 30-40 cm dik, goed humeus en rust meestal op een dunne (ongeveer 10-15 cm), zwak humeuze overgangshorizont. Tussen 40 en 60 cm beginnen de roestverschijnselen. Dit bodemtype is te nat in de winter en heeft een gunstige waterhuishouding in de zomer. De bodem vertegenwoordigt een goede landbouwgrond in de Zandstreek. Nog eens ten zuiden werd een Zcpd grond gekarteerd: een matig droge zandbodem zonder profiel. Deze bodem vertonen roestverschijnselen tussen 60 en 90 cm. Ze hebben een gunstige waterhuishouding in de winter maar zijn wel in enige mate droogtegevoelig in de zomer. Als laatste kan een ZbPd grond aangehaald worden: een droge zandbodem zonder profiel of met een onbepaald profiel. Kenmerkend is dat de roestverschijnselen beginnen tussen de diepten van 90 en 100 cm. In heuvelachtige landschappen wijst een geel of groenachtig materiaal op een invloed van glauconiethoudend Tertiair op de dekzanden. Ook de eenheden met klei-zandsubstraat komen voor in heuvelachtige gebieden waar Tertiaire formaties binnen boorbereik werden aangetroffen.

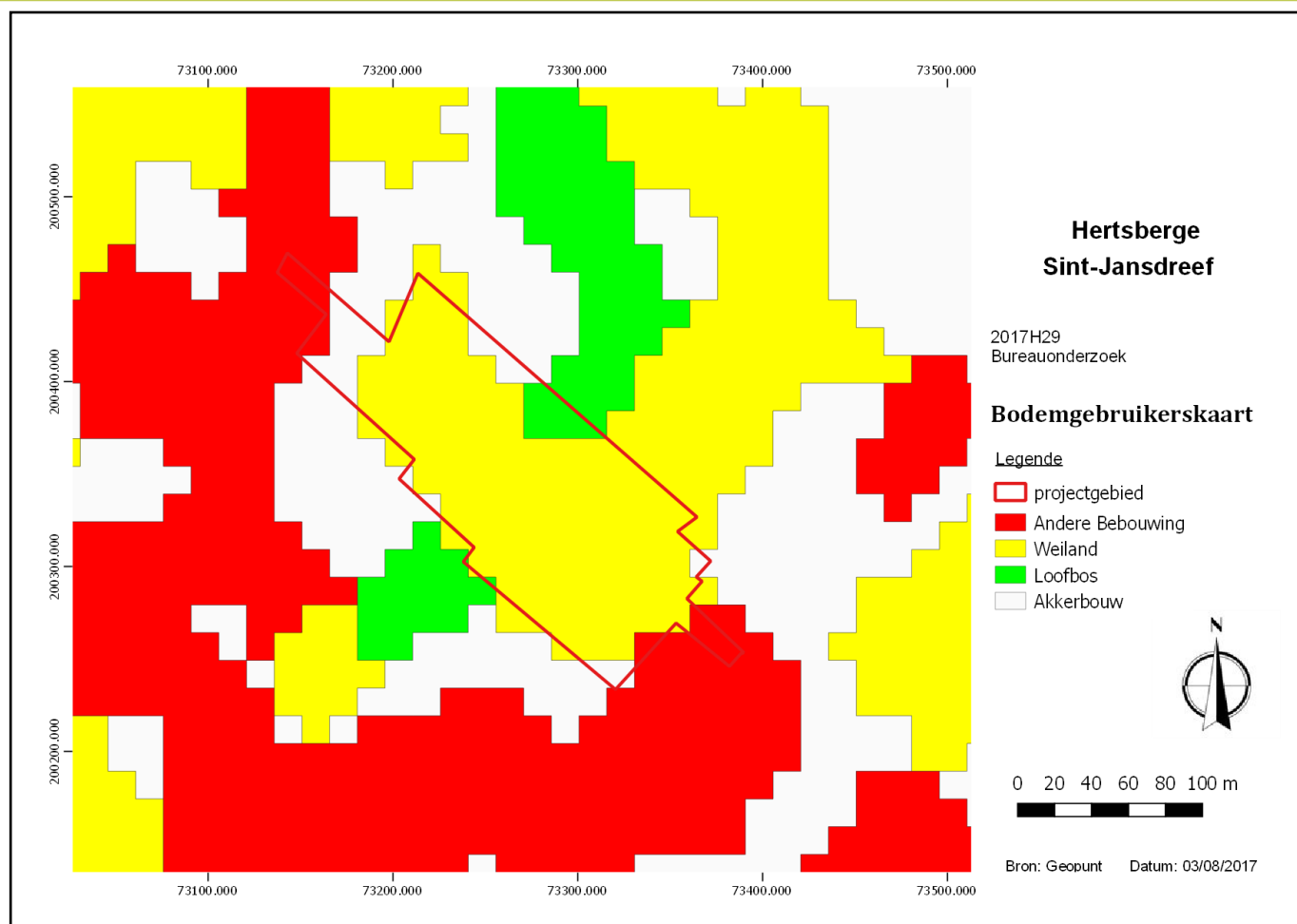
De potentiële bodemerosie van het projectgebied is zeer laag. Voor het noordelijke gedeelte van het plangebied zijn geen gegevens voorhanden.

Figuur 11 Het projectgebied aangeduid op de potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt).

1.3.2.2.3 Bodemgebruik

Het overgrote deel van het plangebied werd als weiland in kaart gebracht (gele kleur). Een deel krijgt een groene kleur, wat overeenkomt met loofbos. In het noordwesten wordt een stuk als akkerbouw aangeduid (witte kleur). In het uiterste westen en oosten komt een rode kleur voor (andere bebouwing).

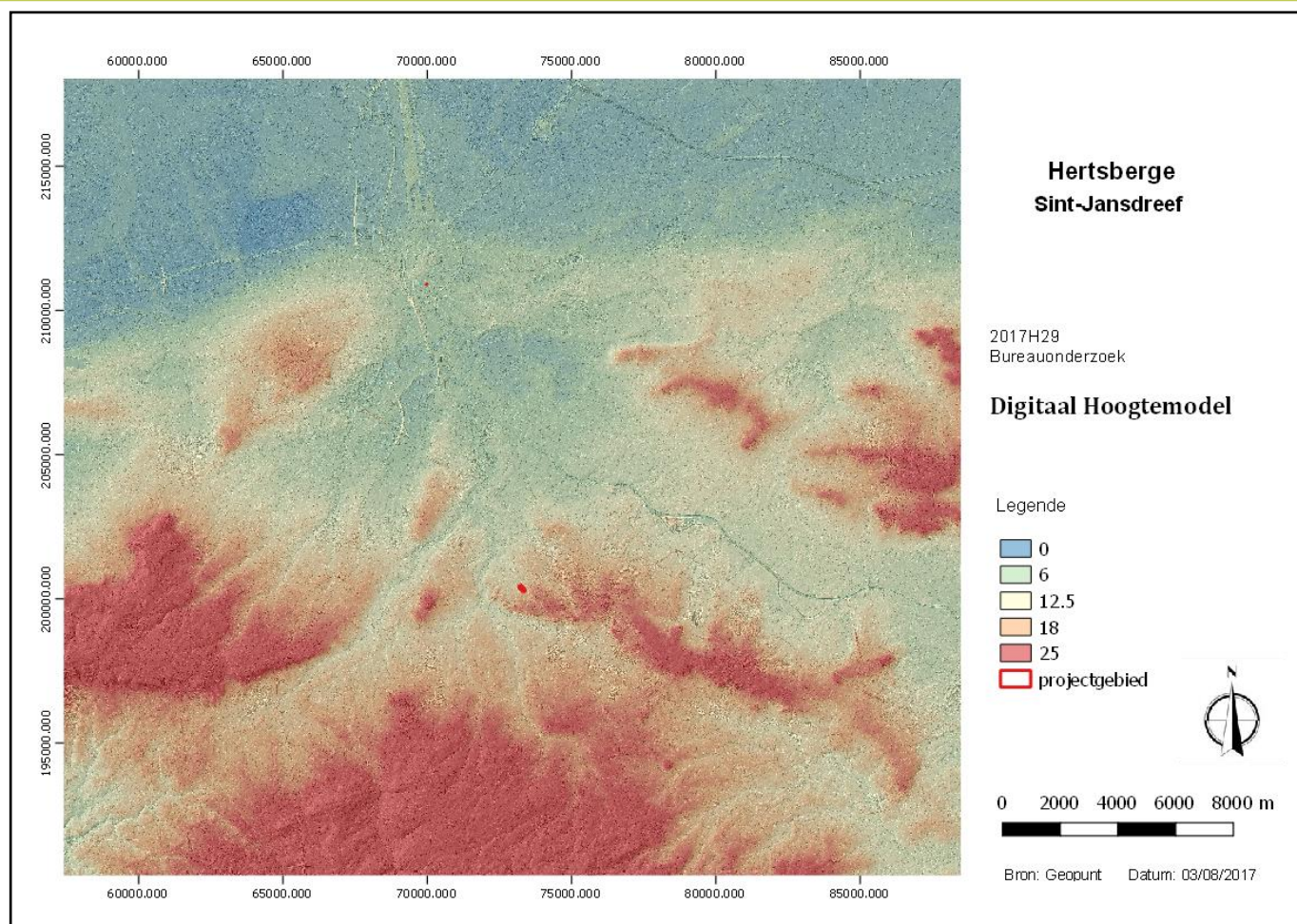
Figuur 12 Het projectgebied op de bodemgebruikerskaart (bron: geopunt).

1.3.2.3 Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHMV) en hoogteverloop

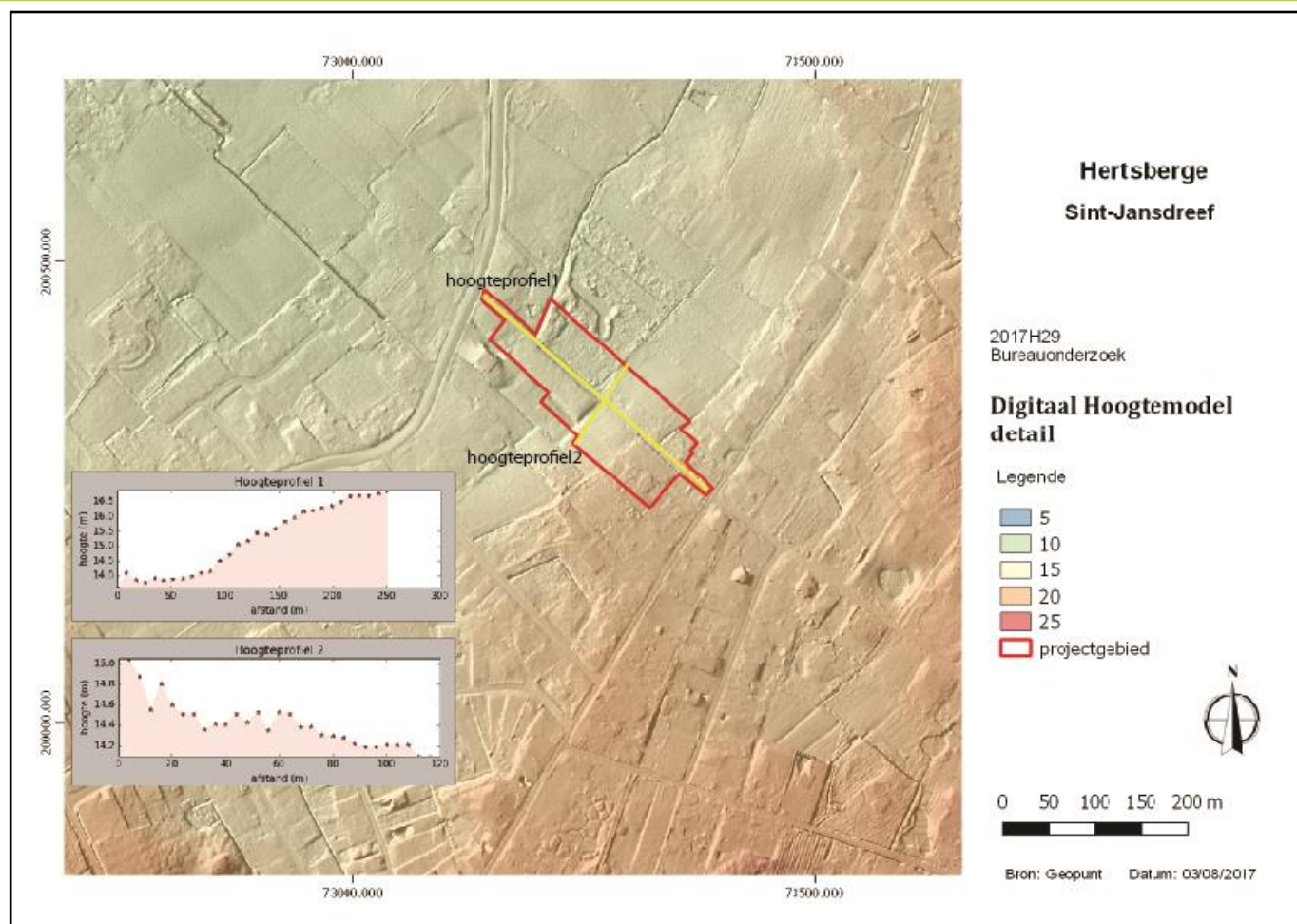
Hertsberge behoort tot zandig Vlaanderen, meerbepaald tot het Houtland. Bepalend landschapselement is de cuestasrug waarop de dorpskern gesitueerd is. Op de droge rug zijn nog vele restanten te vinden van de oude veldgebieden tussen het zuiden van Brugge en Aalter.

Het overzichts-DTM toont heel mooi de uitgesproken hoge ligging van Hertsberge en het plangebied ten opzichte van de omgeving. Deze hoogte betreft een cuestasrug die zich uitstrekt van Hertsberge tot Lotenhulle. Het asymmetrische profiel van de cuestasrug is duidelijk te zien op het DTM. De rug blokkeert de afwatering van de zuidelijke regio. Dit doet de Hertsberge- en Oude Blauwhuisbeek afbuigen naar het westen. Even ten westen van de dorpskern is er een doorbraakdal, waarlangs het water gedraineerd kan worden richting de depressie-/komgebieden ten zuiden van Brugge. Ter hoogte van Brugge forceerde het water nog een volgende doorbraak doorheen de zandrug waarop Brugge gesitueerd is.

Het hoogteprofiel 1, aangelegd van het noordwesten naar het zuidoosten vertoont een sterke stijging in het reliëf van het plangebied. De hoogte stijgt van +14m TAW in het noordwesten naar +17m TAW in het zuidoosten. Hoogteprofiel (van het zuidwesten naar het noordoosten) vertoont een lichte daling in het reliëf: van +15,2m TAW naar +14m TAW.

Figuur 13 Het projectgebied aangeduid op het DTM (bron: geopunt).

Figuur 14 Het projectgebied aangeduid op het DTM met hoogteprofielen (bron: geopunt).

1.3.3 Gekende archeologische waarden

1.3.3.1 Historisch en cartografisch onderzoek

1.3.3.1.1 Historische achtergrond¹

Hertsberge behoort sinds 1977, samen met Oostkamp, Ruddervoorde en Waardamme, tot de fusiegemeente Oostkamp. De vroegste weergave van de naam dateert van 1149 en deze werd toen gespeld als *Hertesbergam*. Gysseling leidt hieruit een Germaanse oorsprong af en splitst de naam als *hiruta(s)* (hert) en *berga* (berg), of dus hertenberg of schuilplaats voor herten.²

Een bron uit 867 vertelt over de kapelaan Walgarius die een kapel schenkt aan zijn adellijke meester Evrardus (o.a. prins van Picardië). De kapel waarvan sprake lag op het latere grondgebied van Hertsberge en betreft een voorloper van de proosdijkapel. Evrardus verwierf deze gronden in het Hertsbergse wellicht via zijn schoonvader Lodewijk de Vrome, na de verdeling van het rijk van Karel de Grote in 814. Uit het testament van Evrardus kon afgeleid worden dat Hertsberge in die periode wellicht behoorde tot zijn domein van Cysoing, ter hoogte van Rijsel en Doornik.

In het midden van de 12de eeuw is er met zekerheid een proosdijkapel ter hoogte van de Proosdijstraat 38. De kapel werd in 1100 gesticht door de abdij van Cysoing. Een proosdij is een stichting vanuit een (hoofd)abdij en blijft in het bezit van deze abdij. Het gezag wordt lokaal gevoerd door een proost. In 1147 verwerft de proosdij 30 bunders veld (zo'n 70ha) van Diederik van den Elzas. In 1149 wordt nogmaals de kapel ter ere van Sint-Gertrudis (*ecclesie sancte Gertrudis apud Hertsbergam*) vermeld die gebouwd

¹ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/122119>

² GYSSELING 1960, 487.

is op de geschonken grond. In 1152 laat de graaf nog eens 18 bunders grond volgen. De proostdij, gewijd aan Sint-Gertrudis en Sint-Arnold, ontvangt later nog schenkingen van grond in Jabbeke, Ruddervoorde, Oostkamp en Waardamme. De abdij van Cysoing was de bezitter van alle goederen van de proostdij van Hertsberge. In deze periode wordt Hertsberge landschappelijk omschreven als veldgebied. Ook het *Bullescampa* (Bulskampveld) wordt dan al vermeld. Op de woeste, onvruchtbare gronden verschijnen vijvers, die gebruikt worden voor de viskweek. Tot in de 14de eeuw vindt er verder geen echte ontginning plaats in het Bulskampveld.

De proostdijkapel werd in 1501 vernield door brand. De woning van de proost werd hersteld. De proost leidde, naast de proostdij van Hertsberge, ook Gottem, dat samen de heerlijkheid van Hertsberge vormde. De situatie uit de 16de eeuw wordt weergegeven op de Heraldische Kaart van het Brugsche Vrije van Pieter Pourbus (1560-1571). De bebouwing centraal op de uitsnede van deze figuratieve kaart is de kern rond de proostdij van Hertsberge. Ten oosten zijn Waardamme en Ruddervoorde te zien. In de rechterbovenhoek wordt het kanaal Gent-Brugge getoond. De omgeving bestaat uit veldgebied met struwelen en verschillende vijvers.

De 16de eeuw brengt verder onrust. De godsdienstperikelen leiden tot de moord van proost Doublet in 1557, waarbij ook de proostdij geplunderd en beschadigd wordt. De 17de eeuw is gelukkig iets rustiger. De Sint-Gertrudiskapel wordt in 1643 ingewijd door de aartsbisschop van Cambrai en in 1702-1703 wordt een deel van de proostdijgebouwen verbouwd.

Landschappelijk verandert er tot het midden van de 17de eeuw weinig aan het Bulskampveld dat dan meer dan 10 000ha groot is, 870ha daarvan bevinden zich op Hertsbergs grondgebied. Van de middeleeuwen tot de 18de eeuw bleef het Bulskampveld gemeenschappelijke graasgrond met heidevegetatie en lage heesters. De kenmerkende veldvijvers ontstonden door het uitgraven van veldsteen dat lokaal dagzoomt. De putten konden hergebruikt worden als visvijvers. Rond de arme graasgronden lag een gordel van bos. In de 18de en begin 19de eeuw werd de heidegrond omgezet tot productiebos en de bestaande bosgordel tot akkerland.

Wanneer na de Franse Revolutie het Ancien Régime wordt opgeheven, wordt ook de proostdij van Hertsberge afgeschaft. De laatste proost Prosper Wartel kan Hertsberge nog als zijn bezit laten erkennen, maar de hoge belastingen die geheven worden, dwingen hem zijn heerlijkheid in 1797 te verkopen. De proostdij gaat over op Joseph Lemmens, een gewezen geestelijke uit Brugge. Het goed wordt daarna verkocht aan de familie Veranneman-Pardo.

Pas in 1890 wordt de parochie Hertsberge opgericht. Voordien behoorde het dorp tot 3 naburige parochies. De nieuwe parochiekerk, gewijd aan Sint-Jan Evangelist, zou opgetrokken worden nabij kasteel Bulskampveld (aan de Kasteeldreef/Talieweg), of nabij het Hertsberge kasteel (aan de Proostdijstraat). Beide kasteelheren ijverden voor een kerk bij hun kasteel en boden grond aan voor de nieuwe kerk. Uiteindelijk kwam de kerk aan de Lodistraat/Wingensestraat, waar het dorpscentrum zich meer en meer ontwikkelde.

Enkele dorpsgebouwen raakten in 1918 beschadigd door geallieerd artillerievuur uit Waardamme. In 1919 werd het Oostkampse gehucht en parochie een zelfstandige gemeente.

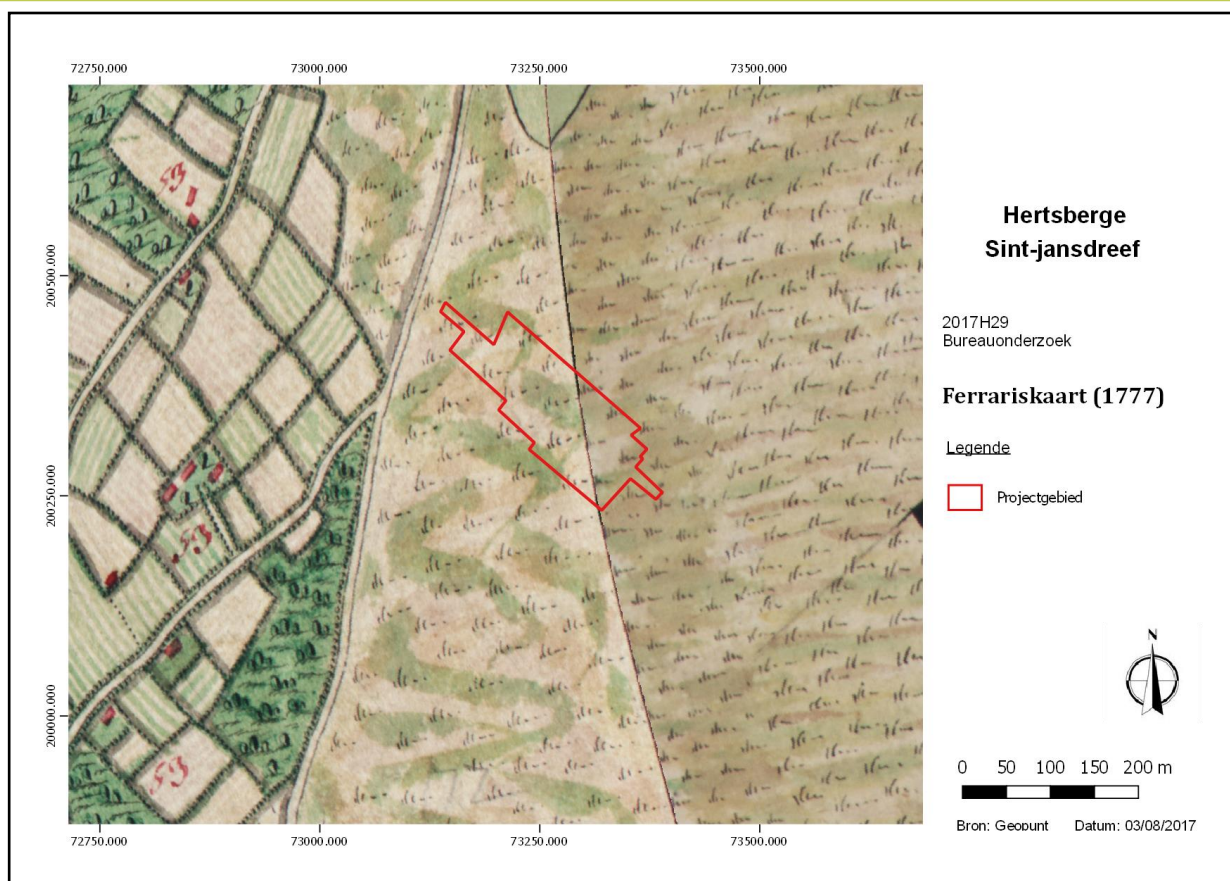

Figuur 15 De bebouwing centraal op de uitsnede uit deze 16de-eeuwse figuratieve kaart van Pieter Pourbus is de kern rond de proosdij van Hertsberge. (bron: <http://www.lukasweb.be/nl/foto/kaart-van-het-brugse-vrije>)

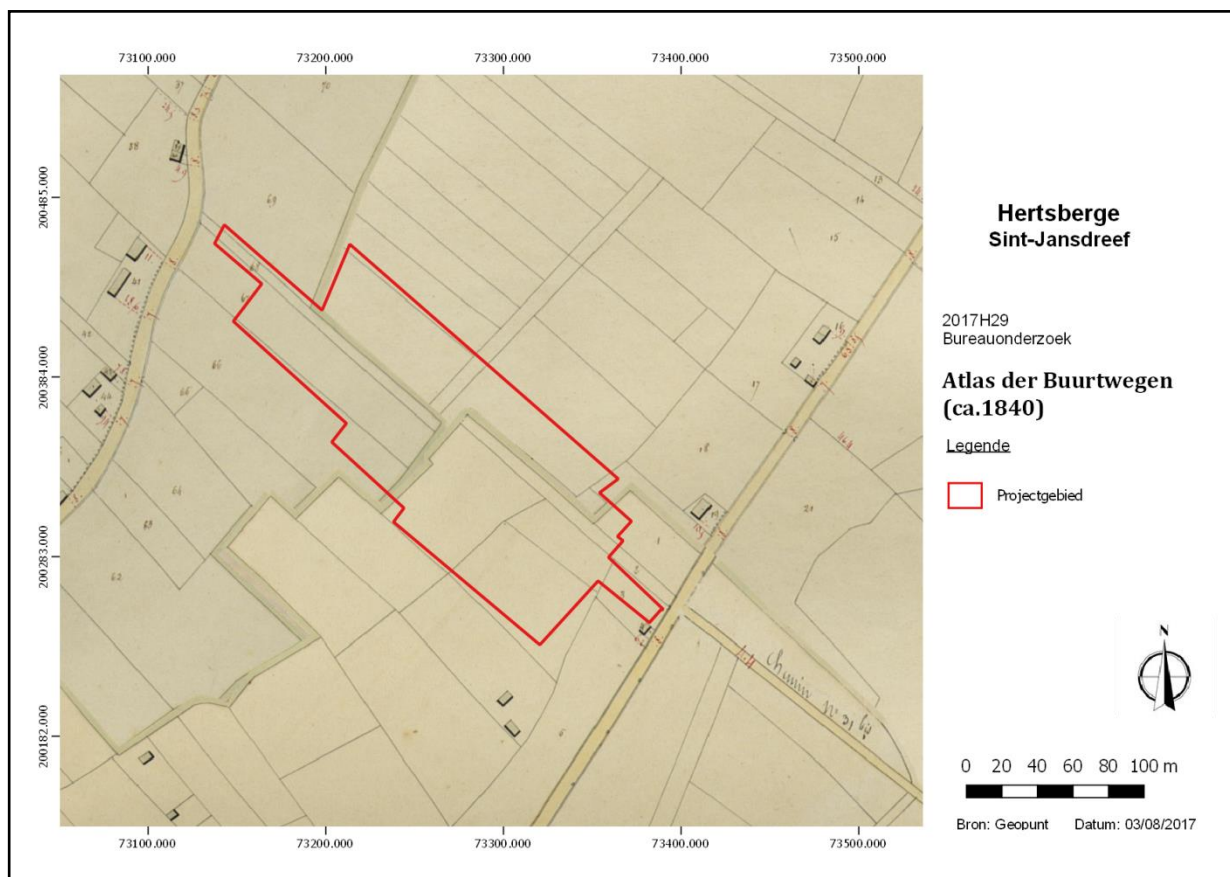
1.3.3.1.2 Historische kaarten

De oudste relevante kaart voor het plangebied die geraadpleegd kan worden betreft de Ferrariskaart uit de 18de eeuw. Op deze kaart wordt geen bebouwing weergegeven ter hoogte van het plangebied, het betreft een heidegebied. Ten westen van het plangebied is wel enige bewoning in de vorm van hoeves afgebeeld. Op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) is een perceelsopdeling zichtbaar. De Lodistraat is aangelegd en ook de Sint-Jansdreef staat afgebeeld. Tevens is langs de Lodistraat al enige bewoning zichtbaar.

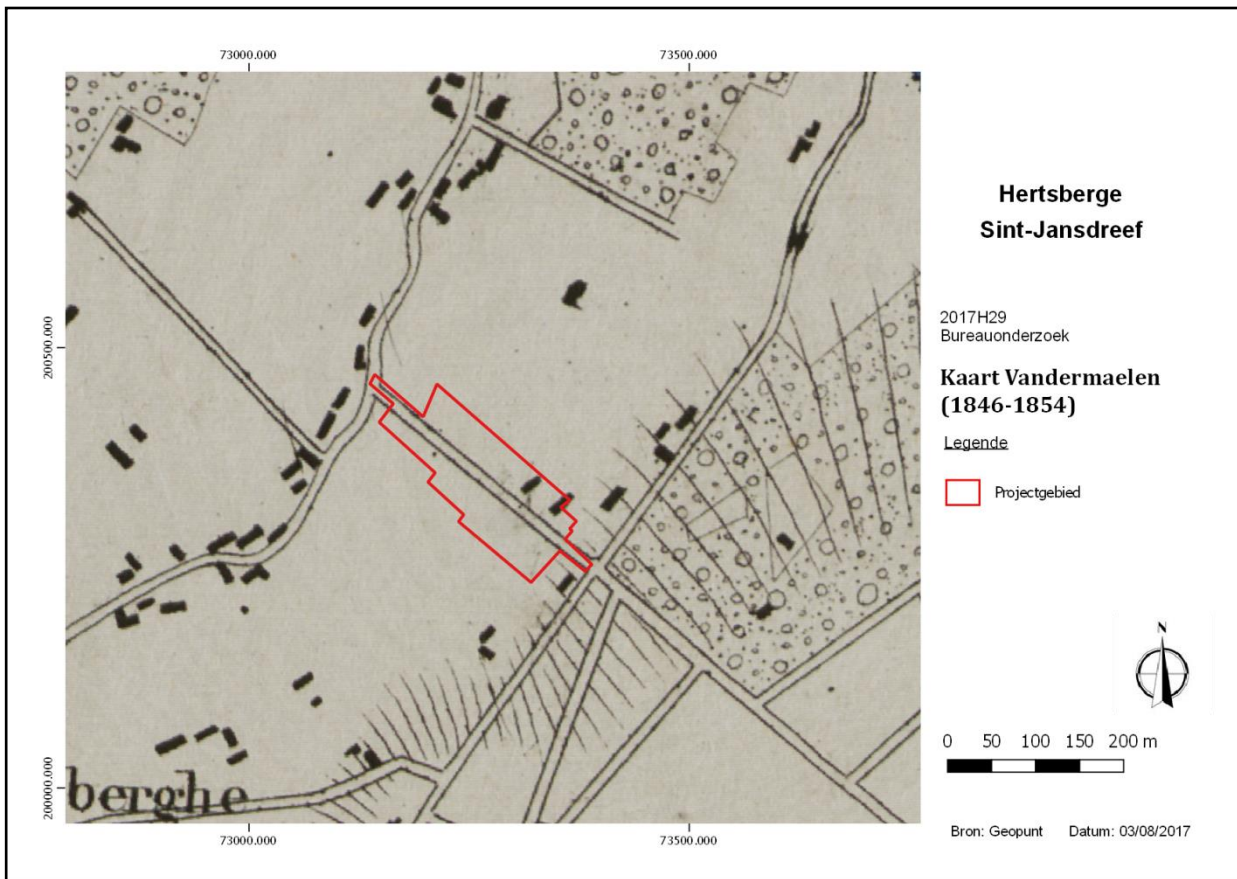
Op de kaart Vandermaelen (1846-1854) is de Sint-Jansdreef duidelijk als weg afgebeeld. In het zuidoostelijke deel van het plangebied staat bewoning afgebeeld. Op de Popp-kaart is opnieuw een duidelijker percelering afgebeeld. Ook een klein gebouwtje in de zuidoostelijke hoek kan waargenomen worden. De orthofoto's uit 1971, 1990 en 2016 zijn vrij gelijkend en tonen min of meer de huidige situatie.

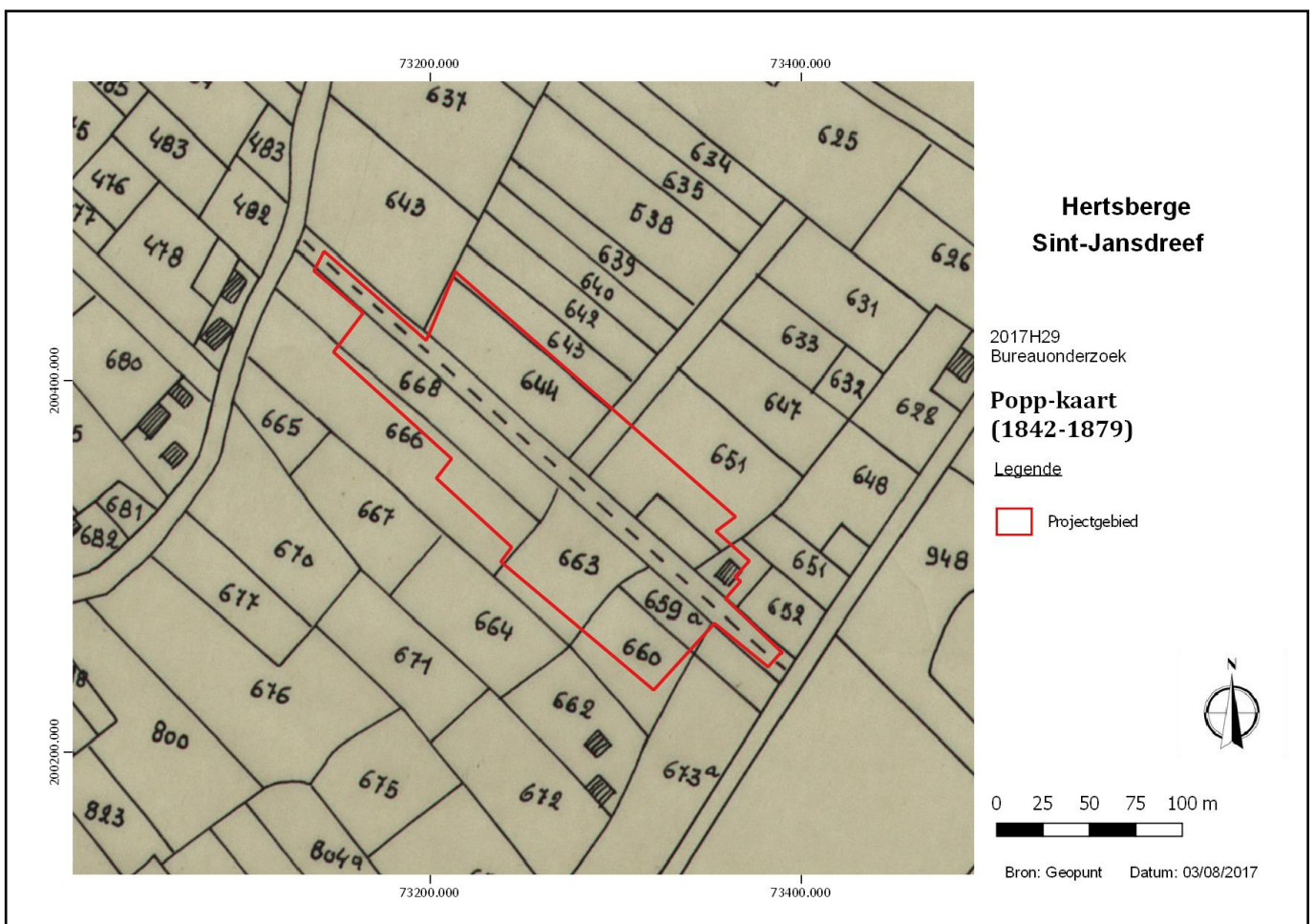
Figuur 16 Uitsnede uit de kaart van Ferraris (1777). (bron: geopunt)

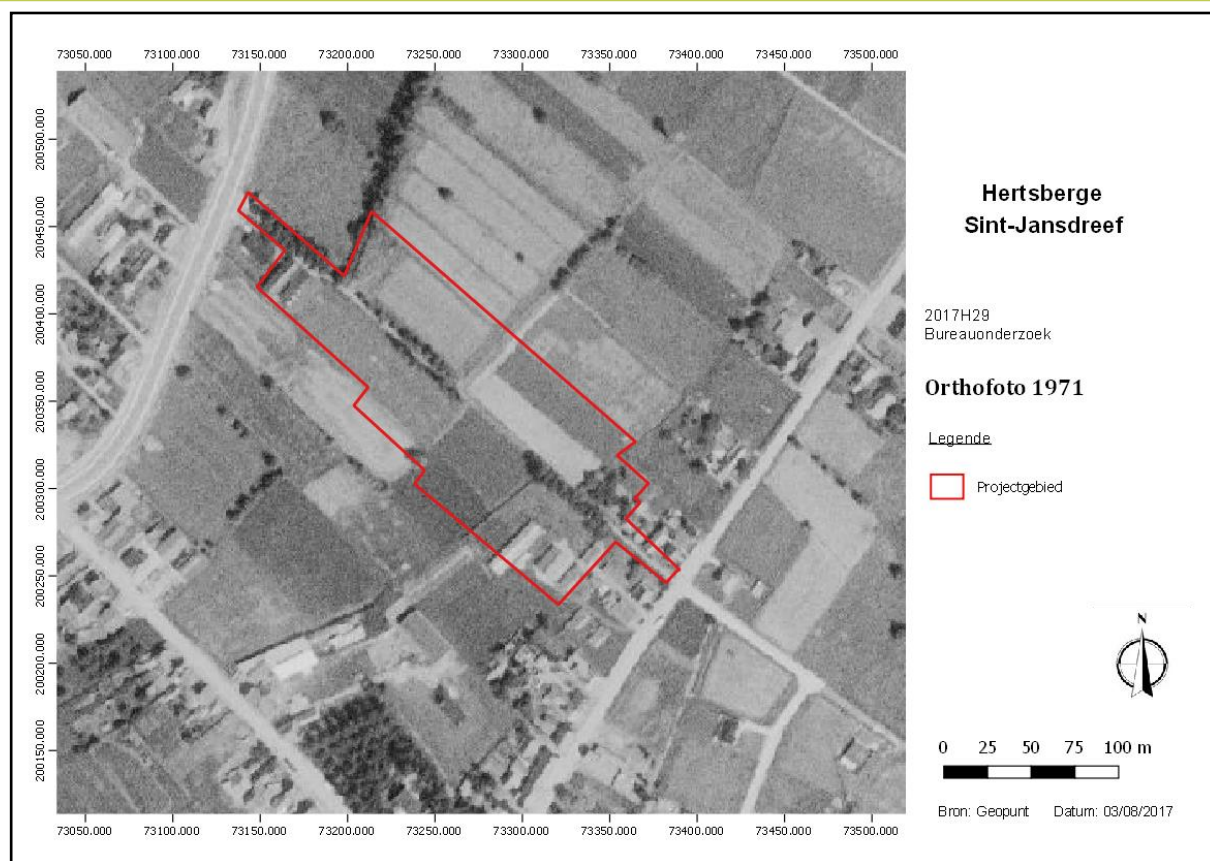
Figuur 17 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) (bron: geopunt)

Figuur 18 Uitsnede uit de kaart Vandermaelen (1846-1854) (bron: geopunt)

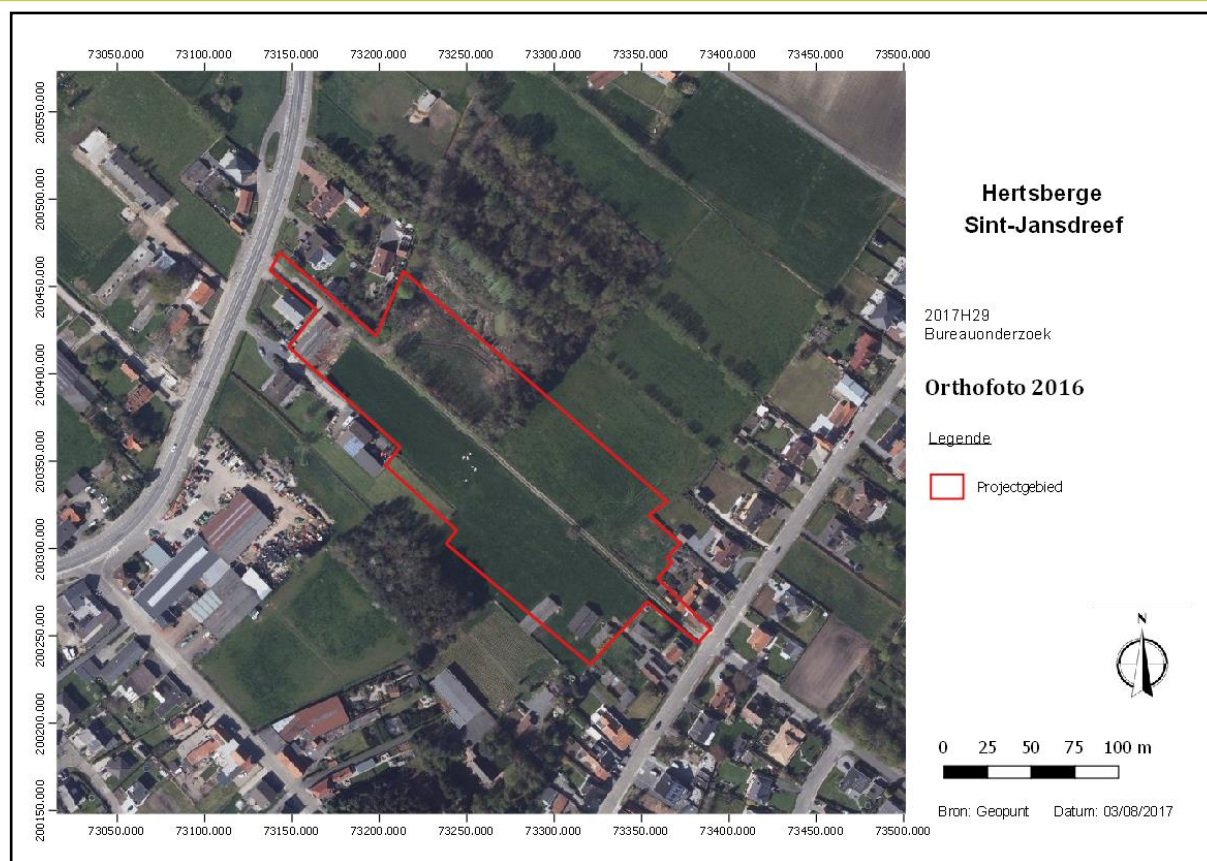
Figuur 19 Uitsnede uit Popp-kaart (1842-1879) (bron: geopunt).

Figuur 20 Orthofoto uit 1971 (bron: geopunt).

Figuur 21 Orthofoto uit 1990 (bron: geopunt).

Figuur 22 Orthofoto uit 2016 (bron: geopunt).

1.3.3.2 Beschrijving van de gekende archeologische waarden

Voor het onderzoeksgebied werden in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) van Onroerend Erfgoed in de nabije omgeving volgende archeologische (indicatieve) waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld.

Het valt op dat er buiten de aangeduide sites van het Rooiveld-Papenvijversproject, weinig of bijna geen sites te melden zijn. Het onderzoek Rooiveld-Papenvijvers besloeg een oppervlakte van ca. 3 bij 4km en omvatte het gebied tussen de Rivierbeek en de Hertsbergebeek, inclusief de beekdalen en dorpskern van Waardamme. Het veldwerk wordt geconcentreerd op het 'kerngebied', die de zone rond de toponiemen 'Rooiveld-Papenvijvers' omvat.³

Op Papenvijvers 3 (ID150009) werd een duidelijk finaal-neolithische opvulling van een depressie gevonden, waarin heel wat vondsten vervat zaten. Bij Hertsbergebeek site 4 (II) (ID150024) werden bij veldprospectie 5 afslagen, 3 microklingen, een geretoucheerde microkling en een fragment van een kern gevonden. De vondsten konden niet specifiek gedateerd worden.

Papenvijvers 3 (ID150009) leverde een ijzertijdgracht op met ondermeer aardewerkscherven, een wrijfsteen, een smal greppeltje en enkele paalsporen. Op Papenvijvers 4 (ID150010) werden een cirkelvormige gracht, drie kleinere kringgreppels, enkele grachten en kuilen en een mogelijk (post-)middeleeuws enclos bestaande uit een dubbele grachtstructuur met onderbreking gevonden.

Enkele circulaire structuren die herkend werden via luchtfotografische prospectie⁴ kunnen vernoemd worden. Het gaat om circulaire structuur 076 (ID 154683) en 082 (ID 154687)

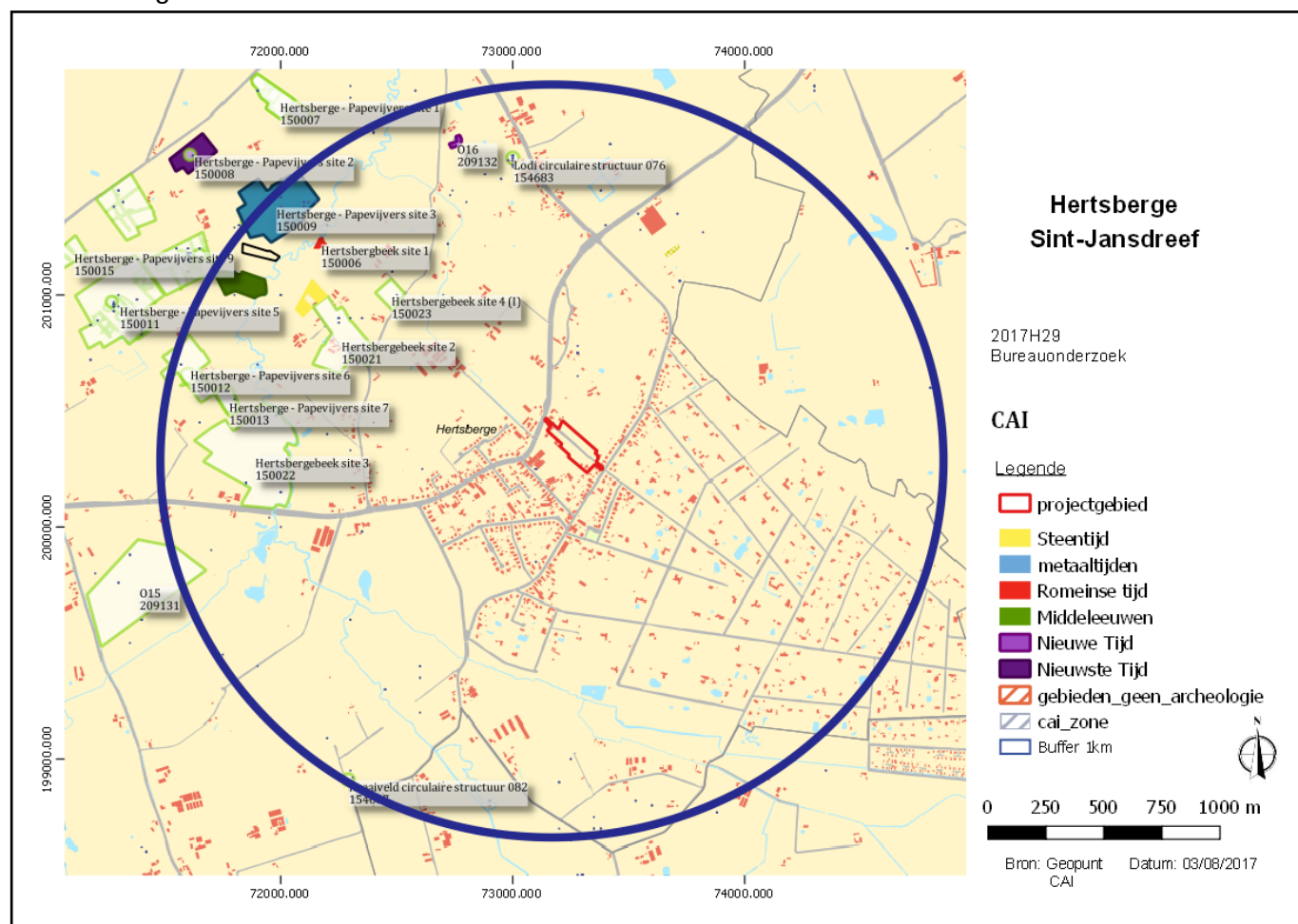
Op de Hertsbergebeek site 1 (ID150006) werd een volledige midden-Romeinse Scheldevalleikruik gevonden bij het uitruimen van de beek. De kruik was meer specifiek laat-Flavisch tot vroeg 2de-eeuws.

³ VAN DE VIJVER ET AL. 2009.

⁴ BOURGEOIS ET AL. 1998.

Hertsbergebeek site 3 (ID150022) toonde ondermeer de aanwezigheid van een site met walgracht aan. Deze zijn vaak in de late middeleeuwen te plaatsen. Onder de noemer O15 (ID209131) zijn op luchtfoto's lineaire structuren gezien en een mogelijke omwalde site, of cirkel. Ook op de locatie O16 (ID209132) zou op een zelfde manier een site met walgracht vastgesteld zijn.

Belangrijk is het ook te vermelden dat net ten noorden van Hertsberge en het plangebied het provinciaal domein Lippensgoed Bulskampveld gelegen is. Het is in de landschapsatlas aangeduid als landschapsrelict en ankerplaats 'Kasteeldomein Drie Koningen en Lippensgoed-Bulskampveld, Vagevuurbossen, Sint-Pietersveld en Predikherenbossen'⁵. Aansluitend, ten noordwesten van het plangebied bevindt zich eveneens het als landschapsrelict geïnventariseerde 'Kasteeldomeinen van Gruuthuyse, De Cellen en Erkegem en Kampveld'⁶. Dit bosrijke gebied met verspreide kasteeldomeinen strekt zich uit van ten zuiden van Brugge tot Lotenhulle, ten zuiden van Aalter en volgt dus min of meer de cuestarug.

Figuur 23 CAI kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: geopunt & CAI).

1.3.4 Onderzoeksvragen vs. bureauonderzoek

Wat is, op basis van de bestaande bronnen, het archeologisch potentieel van het projectgebied? Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van één of meerdere archeologische sites?

Het plangebied maakte tot vermoedelijk het midden van de 19de eeuw deel uit van het Bulskampveld, dat in de middeleeuwen een gemeenschappelijk schraal heide- en graasgebied was, en aan het einde van het Ancien Régime verkaveld werd.

⁵ <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/135178>

⁶ <https://inventaris.onroerendergoed.be/aanduidingsobjecten/10338>

Het onderzoek Rooiveld-Papenvijvers en het vele luchtfotografisch onderzoek hebben het archeologisch potentieel aangetoond van de omgeving. De hoger gelegen locatie van het plangebied (rand van een cuestarug) heeft vermoedelijk een sterke aantrekkingskracht gehad op de populatie uit de steentijden en metaaltijden. Ook in de Romeinse periode werd de bewoning vermoedelijk voortgezet. Algemeen kan gesteld worden dat er archeologische sites aanwezig kunnen zijn die dateren vanaf de periode van de oorspronkelijke ontginning van het gebied die aanleiding gaf tot de initiële ontwikkeling van de heidevegetatie. Deze vegetatievorm is immers niet natuurlijk maar een gevolg van antropogene uitputting van de bodem.

Indien niet, kan de afwezigheid van indicaties op basis van de resultaten van het bureauonderzoek verklaard worden?

NVT

Indien wel, kan op basis van bestaande bronnen bepaald worden wat de aard, datering en bewaring is?
Zie hoger.

Wat is de verstoringshistoriek van het plangebied en welke invloed heeft dit op het archeologisch potentieel van het terrein?

Binnen het plangebied zijn enkele opslagplaatsen neergezet. Deze hebben vermoedelijk de ondergrond enigszins omgewoeld.

Welke impact hebben de geplande werken op het archeologisch bodemarchief?

De initiatiefnemer plant de aanleg van 42 nieuwbouwwoningen samen met een nieuwe wegenis. De bouw gaat gepaard met de aanleg van nieuwe nutsleidingen. Alles samen zal dit een grote verstoring van de ondergrond met zich meebrengen. Ter hoogte van de openbare groenplaatsen en de tuinen zal geen verstoring in de ondergrond plaatsvinden.

Wat is het wetenschappelijk kennispotentieel van een eventueel aanwezige archeologische site?

In de omgeving heeft nog maar amper archeologisch onderzoek plaatsgevonden en zijn ook zeer weinig vondstmeldingen gekend. De oorzaak is grotendeels te zoeken in het feit dat het grondgebruik de laatste honderden jaren bestond uit bosgebied, waarbij bodemingrepen niet vaak voorvallen, zeker niet in recente jaren waarin archeologisch onderzoek meer algemeen werd.

Archeologische resten zouden informatie kunnen verschaffen over de vroege menselijke aanwezigheid in de streek.

1.4 Conclusie

Aanleiding van dit bureauonderzoek is een geplande verkaveling ter hoogte van de Sint-Jansdreef te Hertsberge (Prov. West-Vlaanderen). Het projectgebied wordt in deze studie Hertsberge Sint-Jansdreef genoemd.

Met dit bureauonderzoek wordt de eerste stap gezet van het archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een bekrachtigde archeologienota en aldus de behartiging van de archeologische belangen binnen de planrealisatie conform het actueel Vlaams erfgoedbeleid.

De deelgemeente Hertsberge ligt in het oosten van Oostkamp, in de noordelijke helft van West-Vlaanderen. Hertsberge wordt begrensd door Beernem in het noordoosten en door Wingene in het zuiden. Ten westen bevinden zich de deelgemeentes Oostkamp, Waardamme en Ruddervoorde.

Het projectgebied is gelegen te Hertsberge, meer bepaald ten noorden en ten zuiden van de Sint-Jansdreef. Ten oosten van het plangebied loopt de Lodistraat. Ten westen bevindt zich de Proostdijstraat die in het westen naar Ruddervoorde en Torhout en in het noorden naar Beernem en de E40 leidt.

Eén kilometer ten zuiden van het plangebied stroomt de Hertsbergebeek die vervoegd wordt door de Oude Blauwhuisbeek, Ringbeek, en een zuidelijke aftakking van de Hertsbergebeek. De Hertsbergebeek voedt via de Rivierbeek het Kanaal Gent-Brugge (of de vroegere Zuidleie).

Het plangebied is gelegen ten noorden en ten zuiden van de Sint-Jansdreef te Hertsberg. Het overgrote deel van het gebied is in gebruik als weiland. In het zuidoosten van het plangebied staan 3 gebouwen (opslagplaatsen) met een totale oppervlakte van 380m². In het noordwesten staat een gebouw (opslagplaats) met een oppervlakte van 270m². In het uiterste westen staan enkele kleinere bijgebouwen met een totale oppervlakte van 130m².

In het noordwesten van het projectgebied staan twee bomenrijen binnen het plangebied. De Sint-Jansdreef, een onverhard pad, loopt van het noordwesten naar het zuidoosten en snijdt het plangebied doormidden.

Er wordt een stedenbouwkundige vergunning aangevraagd voor een geplande verkaveling. In totaal worden 42 nieuwe woningen gebouwd binnen het plangebied voorzien van nieuwe nutsleidingen. Een centrale nieuwe wegenvoering vervangt de huidige Sint-Jansdreef. Ten noorden komen drie nieuwe verbindingswegen, ten zuiden van de Sint-Jansdreef worden twee wegen voorzien. Op het noordelijke gedeelte worden drie zones voorzien voor openbaar groen, in het zuidelijke gedeelte wordt één grote zone openbaar groen gecreëerd. Binnen het plangebied worden ook enkele nieuwe bomen aangeplant. Het plangebied maakte tot vermoedelijk het midden van de 19de eeuw deel uit van het Bulskampveld, dat in de middeleeuwen een gemeenschappelijk schraal heide- en graasgebied was, en aan het einde van het Ancien Régime verkaveld werd.

Het onderzoek Rooiveld-Papenvijvers en het vele luchtfotografisch onderzoek hebben het archeologisch potentieel aangetoond van de omgeving. De hoger gelegen locatie van het plangebied (rand van een cuestasrug) heeft vermoedelijk een sterke aantrekkingskracht gehad op de populatie uit de steentijden en metaaltijden. Ook in de Romeinse periode werd de bewoning vermoedelijk voortgezet. Algemeen kan gesteld worden dat er archeologische sites aanwezig kunnen zijn die dateren vanaf de periode van de oorspronkelijke ontginning van het gebied die aanleiding gaf tot de initiële ontwikkeling van de heidevegetatie. Deze vegetatievorm is immers niet natuurlijk maar een gevolg van antropogene uitputting van de bodem.

In de omgeving heeft nog maar amper archeologisch onderzoek plaatsgevonden en zijn ook zeer weinig vondstmeldingen gekend. De oorzaak is grotendeels te zoeken in het feit dat het grondgebruik de laatste honderden jaren bestond uit bosgebied, waarbij bodemingrepen niet vaak voorvallen, zeker niet in recente jaren waarin archeologisch onderzoek meer algemeen werd.

Archeologische resten zouden informatie kunnen verschaffen over de vroege menselijke aanwezigheid in de streek.

1.5 Bibliografie

- Agentschap Onroerend Erfgoed 2016
- AGIV
- CARTESIUS
- DOV Vlaanderen
- Geoportaal
- Geopunt
- Kaart en Huis Brugge
- Wikipedia

- BOURGOIS J., MEGANCK M. & SEMEY J. 1998. *Cirkels in het land. Een inventaris van cirkelvormige structuren in de provincies Oost- en West-Vlaanderen II* (= Archeologische Inventaris Vlaanderen. Buitengewone reeks, 5). Archeologische Inventaris Vlaanderen vzw, Gent.
- GYSSELING M. 1960, Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226), deel I A-M, s.l.
- VAN DE VIJVER M., DALLE S., SERGANT J., DE MULDER G., LANGOHR R., VAN MEIRVENNE M., AMELOOT N., SIMPSON D., SAEY T., BOURGEOIS J., CROMBÉ PH. 2009, Evaluatie en waardering van de archeologische sites Rooiveld-Papenvijvers Oostkamp (West-Vlaanderen). Juli-november 2008, *UGent Archeologische Rapporten* 17, onuitgegeven.
- VAN RANST, E. & SYS, C. 2000, *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen*. Universiteit Gent.

1.6 Lijst met afbeeldingen

Figuur 1 Kadasterplan met aanduiding van het plangebied. (bron: geopunt)	4
Figuur 2 Topografische kaart met aanduiding van het plangebied. (bron: AGIV & NGI).....	4
Figuur 3 Topografische kaart (detail) met aanduiding van het plangebied. (bron AGIV & NGI).....	5
Figuur 4 Zicht op het projectgebied vanaf het zuidoosten. (bron: google.be)	7
Figuur 5 Zicht op het projectgebied vanaf het noordwesten (bron: google.be).	8
Figuur 6 Het plan der werken. (bron: initiatiefnemer).	9
Figuur 7 Projectie van een uitsnede van het plan der werken op de orthofoto uit 2016 (bron: geopunt & initiatiefnemer).....	10
Figuur 8 Het projectgebied aangeduid op de Tertiaire kaart (bron: geopunt en DOV).....	14
Figuur 9 Het projectgebied aangeduid op de Quartaire kaart (bron: geopunt en DOV).	15
Figuur 10 Het projectgebied aangeduid op de bodemkaart (bron: geopunt).	16
Figuur 11 Het projectgebied aangeduid op de potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt).....	17
Figuur 12 Het projectgebied op de bodemgebruikerskaart (bron: geopunt).	18
Figuur 13 Het projectgebied aangeduid op het DTM (bron: geopunt).	19
Figuur 14 Het projectgebied aangeduid op het DTM met hoogteprofielen (bron: geopunt).	20
Figuur 15 De bebouwing centraal op de uitsnede uit deze 16de-eeuwse figuratieve kaart van Pieter Pourbus is de kern rond de proosdij van Hertsberge. (bron: http://www.lukasweb.be/nl/foto/kaart-van-het-brugse-vrije)	22
Figuur 16 Uitsnede uit de kaart van Ferraris (1777). (bron: geopunt).....	23
Figuur 17 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) (bron: geopunt)	23
Figuur 18 Uitsnede uit de kaart Vandermaelen (1846-1854) (bron: geopunt)	24
Figuur 19 Uitsnede uit Popp-kaart (1842-1879) (bron: geopunt).....	24
Figuur 20 Orthofoto uit 1971 (bron: geopunt).....	25
Figuur 21 Orthofoto uit 1990 (bron: geopunt).....	25
Figuur 22 Orthofoto uit 2016 (bron: geopunt).....	26
Figuur 23 CAI kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: geopunt & CAI).	27